

խիստ քիչ անգամ նաեւ բուն հայերէն բառերու մէջ, ինչպէս ի բառն ինչի՞ի փոխառակ ինչուի-ի. Dipl. Sarv. H. 258:

§ 24. — Հետեւեալն է ուրեմն Կիրիկեան լեզուի ձայնական գրութիւնն.

Ձայնաւորք. ա = a. ե = ye, ie, e. է = օ. ր = օ. ի = i. ո = vo, o. առ, օ = օ. ոռ = u. իռ = ü:

Երկրաբառք. այ = ai (a)¹. ոյ = ui (u)¹.

Բ Ա Ղ Ա Ձ Ա Յ Ն Ք

	ԳԱՅՔՈՒՑԻԿ ԵՒ ԿԱԿՈՒՂ			ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ		ՆԱՑ	ՌՆԿԱՑԻՆ
	ՄԻՋԻՆՔ	ՆՈՒՐԲՔ	ԹՈՒՔ	ՄԵՂԻՄ	ՁՕՐԱԼՈՐ		
Կոկորգային . . .	կ զ	գ ճ	ք ճ	խ, հ	չ, չ ²		
Քմային	է յ	լ ճ	չ ճ	չ ճ	ժ չ, յ		
Ատամն. — Լեզուային	ծ յ	ձ ճ	ց ճ				
Ատամնային . . .	տ ճ	դ ճ	թ ճ	ս ճ	զ ճ	րճ, ոճ, լճ	ն ճ, ոճ
Երթնային	պ ճ	բ ճ	փ ճ	ֆ ճ	վ, ու, լ ճ		մ ճ

Շարայարդի

ՄԵԱՅՈՐԳԱՅ ԳՐՈՑ ՆՈՐԱԳԻՒՑ ԲՆԱԳԻՐ ՄԷՑ

Փրփրոյ իԱԱԹԵԱՆՑ, ուսուցիչ հայկական գրականութեան Լազարեան ճեմարանին մէջ ի Մոսկուա, յամին 1896 Էջմիածնի կաթողիկոսական գրատան մէջ Ս. Գրոց Մնացորդաց հայերէն բնագիր մի գտաւ, որ առ մեզ հասած հայերէն թարգմանութեան շատ տարբերութիւններ կը ցուցնէ: Այս բնագիրը գտնուեցաւ Եփեսոստան, ներքոյ յարու ձեռագրի մը մէջ: Նոյն 1896 տարին իսկ հրատարակիչը իւր գիտի մասին տեղեկութիւններ տուաւ Արարատ գիտական թերթին մէջ որ յԷջմիածին լոյս կը տեսնէ: Այս տեղեկութեան հետեւանքն այն եղաւ, որ Երուսաղէմէն նամակով իրեն իմաց տրուեցաւ երկրորդ ձեռագրի մը մասին, որ նոյն բնագիրը կը պարունակէր ինչ որ Էջմիածնի գտնուեցաւ: Այս յետին ձեռագիրը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբ վանքին սեփական, աւարտած է յամին 718 հայկական թուականութեան (1269 Քրիստոս), նախայիշեալ ձեռագիրը (Էջմիածնի) կը հասնի յամին 1084 հայկական թուականութեան (= 1635 Քրիստոս): Այս կրիկն օրինակներն հիմնաւորած, Պ. Խալաթեանց գեղեցիկագիր քառածալ հատորով մը նոր գտնուած բնագիրը հրատարակած է. Երուսաղէմի հնագոյն ձեռագիրը իբրեւ բնագիր առած է. միւս ձեռագրին տարբերութիւնքը համառոտելով, իբրեւ ծանօթութիւնք, ստորեւ գետնեղած է: Ըստ թուութիւնքը ինչպէս նաեւ ներածութիւնը հայերէն են, միայն վերջինէն յառաջ ուրիշ (քիչ մը համառոտ) ներածութիւն մ'այլ կայ ուստի սերէն լեզուաւ: Այս շքեղ գործը, Հայոց Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսին նուիրուած, հետեւեալ հայերէն վերնագիրը կը կրէ.

« Գիրք Մնացորդաց ըստ հնագոյն հայ

1. Յ տառի՝ այ = ay, ոյ = oy երկբարձաւ ներու մէջ ունեցած կէս ձայնաւորի հնչման նկատմամբ, համեմատել վերագոյն համարներն § 8 Բ 4 § 9 Բ:

2. Սալայն քանի մը տեղեր կարելի է հաշարային յ տառն, իբր մեղծ 'h, զորաւորներու

տակ՝ զ յ-ի քով չնկէ:

3. Ներկայ յօդուածն թարգմանութիւնն է Ֆէտուէր ծանօտ հայագիտին զրախօսականին Պ. Խալաթեանցի գտած « Մնացորդաց » բնագրի մասին, հրատարակուած Litterarische Rundschau թերթին մէջ. Թիւ 2, 1 Փետրուար 1900:

թարգմանութեան. զառաջինն ած է լոյս ըստ կրկին ձեռագիր օրինակաց Հանդերձ Բ. լուսադիր նմանատուութեամբը նոյնն, Գրիգոր Խալաթեանց : 4⁰ (ԺԱ ԼՂ հեռ. 115 ԼՂ) : Մոսկուա, Տպարան Վարլանով Գաղտնիկ, 1899 » :

Տարակոյտ չկայ որ Խալաթեանցի յայտնած օրինակը մեծ բնագրաբնական նշանակութիւն ունի : Ի հաստատութիւն այս պատաստանին, յետ համառոտ և արագ բնութեան մը տպագրութեան, կու գամ Հետեւեալ տողերուն մէջ համառոտեալ բացատրելու :

1. Այս բնագիրը Հինգերորդ դարէն ի վեր Հայկական եկեղեցւոյ մէջ գործածուած Մ. Գրոց Թարգմանութենէն իրականապէս տարբեր է : Անիկայ ոչ թէ վերջինն տարբեր ձեռագիր մը կը ներկայացնէ, այլ յատուկ ինքնուրոյն թարգմանութիւն մը : Պիտաւոր ապացոյցը կը կայանայ, ի նկատի առնելով անթիւ առանձնայատկութիւնը, յայնմ որ մեր բնագիրը, ոչ թէ յունականէն թարգմանուած է, ինչպէս պաշտօնականը, այլ սեմական բնագրէ մը, ըլլայ ասորական, ըլլայ երբայական :

2. Թէ բնագիրը սեմական և ճիշդ տառնց ձայնաւորի օրինակ մ'իղած է, կ'երգրակացրենեմ՝ ես ինչ ինչ յատուկ անուանց ձեւերէն : Բառաձեւը իշխանաւ Ա, 1, 6 փոխանակ երբայական ܢܝܢܐ (Ասորանալին) անհնաւորին է յունարէն բնագրէ մի բացատրելու, բնականաբան շատ լատ առարկանէ մը կամ երբայականէ որոց ձայնաւորները կը պակսին : Թարգմանիչը ձայնաւորներ է զայն յարմարութեամբ Հայերէն գործածական բառի մը, (իշխան) : Այսպիսի բան մը իրեն չպիտի հանդիպէր եթէ առջեւ յունական բնագիր մ'ըլլար : Թարգմանութիւնն ուրեմն ըստ սեմական բնագրէ մը կառարուած է : Իբրեւ այսպէս կրնայ լրջօրէն միայն ասորական բնագիր մը նկատուիլ : Հետեւաբար մեր թարգմանութիւնը ասորական Պեշիտայի՛ն հետեւած է :

Ասիկայ ամենայն հաւանականութեամբ Ժառնի է : Սակաւաթիւ փաստեր միայն մէջ կը բերեմ, որք ասոր ստուգութեան համար բաւական կ'ընեն ինչ : Ա, 1, 6 կը

կարդայ Պեշիտա (= Պ). diphar, մեր օրինակը (= Մն). Հոփաթ (Թ. քաթ). Ա, 1, 12. Պ. kaphadukāye, Մն. Կափ. Թորիմացիոն (Ե. Ժորժ). Ա, 1, 17. Մն. + « Եւ որդիք Արամայ » (= Թ. καὶ υἱοὶ ἀράμ), յաւելուածը կը պակսի ի Պ. (ասկէ զատ նաեւ յԵ). նոյն տողին մէջ. Մն. Մոսր (= Թ. მოსრ), Պ. maš. Ա, 1, 18. Մն. + Կայինան (= Թ. καὶ αν), յաւելուածը կը պակսի ի Պ. (և յԵ). Ա, 2, 45. 47—49 կը պակսին ի Պ. կան սակսին ի Մն. նմանապէս 2, 53—55. 3, 24. 4, 7. 13. 14. 16—18. 21—23. 8, 7. 8. 26, 13—27. 34 և այլն : Փոխադարձաբար Պ. ունի յաւելուածներ հակառակ Ե.ի որք նաեւ ի Մն. կը պակսին, այսպէս Ա, 4, 33. 12, 1. 17—19 և այլն : Արդ Պ. Մն.ին բնագիրը չկրնար ըլլալ : Նոյն իսկ եթէ բազմաթիւ պարագայները, զորս Պ. Հիմայ հակառակ Ե.ի և Յ.ին կը ցուցնէ, միայն զապարտողաց վերագրենք, դեռ կ'ապացուցուի որ Մն. Պ.ի յաւելուածները չունի և շատ առանձնայատկութեանց մէջ կը տարբերի Պ.էն : Ըստ այսմ Պեշիտայէն ըստ ասորական բնագիր մ'իղած պիտի զլլայ, ուսից Մն. Թարգմանուած է : Այս բնագիրը Հնաւոյն կամ կրօնագիտիչ էր քան զՊեշիտա : Ըստ ամենայնի Հնադոյն : Չայս կը ցուցնէ Մն.ին Թ.ին հետ ունեցած աղբուր :

3. Մն. Թ.ին նկատմամբ ինքնուրոյն է, կարելոր տարբերութեան մէջ երբեմն կը միանայ Թ.ին հետ և յաճախագոյն կը զատուի անկէ. Ա, 1, 6 Մն. Հոփաթ կը կարդայ միարան Թ.ին (քաթ) հակառակ Ե.ին (diphath). դարձեալ Մն. և Թ. կը միարանին Ա, 1, 17 (հակառակ Ե. Պ. և Վուկ.), նմանապէս Ա, 1, 18 (դարձեալ հակառակ Ե, Պ, Վուկ.), Ա, 3, 1. Թ. Δαλουΐα, Մն. Գաղուհիա հակառակ Ե.ին (Daniel). Բ. 13. 2. Թ. Μααχα, Մն. Մաախա հակառակ Ե.ին (Mikhayahu). Փոխադարձաբար շատ յաճախ Մն. կը միարանի Ե.ին (և Վուկ.) հետ՝ հակառակ յատուկ ընթերցուածոց Թ.ին, այսպէս Ա, 1, 5. Թ. + Ελισα. Վ. 7. Թ. ῥοδοι, Մն. Գոդանայիմ (= Ե). 4, 3 Թ. υἱοὶ Αὐτάμ,

ՄԻՆ. «Հարք. Ետան» (պատճառուած Ե.ԸՆ ՏԼՄԻՅ ԻՅԱ). 4, 22. Թ. καὶ ἀπέστρεψεν αὐτοὺς ἀφ' ἐξωθεν ἀδοῦσαι, ՄԻՆ. «Եւ զար- ձուցին յիւրեանս զՁեեմա Բայց բանք հին ևն (միայն Երրայականով կրնայ բացատրուիլ)» 5, 12. Թ. καὶ Ἰανὺν ὁ γράμματεὺς ἐν Βαβυλ, ՄԻՆ. «Ե Թանի և Սափանս անդէն ի Բիշուփ» (= Ե). և այլն: Ինչ ինչ պարագայից մէջ ՄԻՆ. տկնայտանի կը միաբանի Վուլ.ին հետ, այսպէս Ա. 1, 51, ուր ՄԻՆ. ճշդիւ կը ճա- նաչէ Վուլկայայի յաւելումը առաջնորդաց յաշորութեան մասին յետ կործանման թա- ցատրական իշխանութեան: Շատ հաւանա- կան է որ ՄԻՆ. Վուլկայան թարգմանած ըլլայ, կամ գէթ ճանչցեր և ի նկատի ու- նեցեր է: Եթէ որ և իցէ կերպով ՄԻՆ. Վուլ- կայայն առած ըլլար, պիտի մասնէր զինք շատ տեղեր ինչպէս Ա. 2, 55 կամ 4, 12:

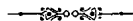
Վերը ծրագրուած տեսութեանց վրայ հիմ- նուած, մասնաւորապէս թէ ՄԻՆ. կը ջանայ միշտ Ե. բնագրին հաւատարիմ մնալ, թէ և ոչ միշտ յաջողութեամբ, այնպիսի տեղեր ուր Թ. կերպով մի տարակուսած է (որ. Ա. 4, 22) — վերջապէս հաւանական կ'երեւի մեզ որ ի ՄԻՆ. Թէոդոտիոսի Միացորդաց թարգմանութիւնը մեզի պահուած ըլլայ:

Նոյնի վրայ այսպէս կը խորհինք, որ Թէոդոտիոսի յունարէն բնագիրը ասորիէ մը երրորդ կամ չորրորդ դարու մէջ ասորերէն թարգմանուած և այս ասորական թարգմա- նութիւնը հայէ մը հինգերորդ դարու սկիզբը թարգմանուած է, միշտ 432 տարիէն յա- ուշ: Յետին թուականս ասոր կարեւոր է որ, 432 տարիէն ի վեր, յորում Աշտիշատի ժողովը տեղի ունեցաւ, թարգմանութիւնը յունարէն Առտուածաշնչին ի Հայիքէն՝ սկսաւ Այսուսիստեւ ամէն Հայ աստուածաբանի Ս. Գրոց յատուի անուանց յունական ձեւը ըն- տանի էին: Այս բանս ասկայն ՄԻՆ. ի թարգ- մանչին քով տեղի չունի, ապա թէ ոչ ան- կտրելի կ'ըլլար իրեն գրել Թարշիշ փոխա- նակ Թարսիս և Իշխանաս փոխանակ Աս- քանաքի:

Եթէ ճիշդ է մեր ենթադրութիւնը — և որ ենթադրութեան աւելի բան մի պէտք չէ ըլ- լայ — այլ ևս շեշտելու պէտք չկայ քննա-

կան արեւը, զոր մեր բնագիրը իրեն կը յատկացնէ: Դեռ չքննած թէ այս հայերէն բնագիրը ինչ աղերս ունի Ե.ին, Թ.ին Պ.ին և Վուլկ.ին հետ, ապահով դատաստան մի բնականապէս անկարելի է: Միացորդաց գրքին այս տեսակետով երկ մի, Հայագիտի մը, որ նաեւ հին կտակարանի մեկնութեան հմուտ ըլլայ, յիշատի գովելի և երախտեաց արժանի աշխատութիւն մի պիտի ըլլայ: Նո- ռագիւտ բնագրին այսպիսի հիմնական ու- ուսմաստիւթիւն մի, պիտի ցուցնէ բոլոր կարեւորութիւնը ծառայութեանը, զոր Պ. ուսուցիչ խալաթեանց իւր դիւտով և անոր խնամտն հրաժարականութեամբ մատոյց հին կտակարանի գիտութեան:

Տ. ՖԵՏԻՐ

ՂՈՒՍՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՃԻՑ ԵՒ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԱԿԱՆԱՑ

ԳԼ. Ա.

Հիմունք գործոյս.

Մ ԵՐ շարականաց երգեցողութեան կա- նոնաց և նորա խաղից գորութեան վերա- հասու ըլլալու համար, շատ ցաւալի է ի նախնեաց գրաւոր կատարեալ պրուած մը ձեւ- քերին հասած չըլլալը. որով և զարեւու շրջանին մէջ աւանդութեամբ առ մեզ հա- սած անկատար ուսուցչութիւնն ալ ազօտա- ցած՝ և կորսուած անոր օրէնքները. այնպէս զի այժմեան ժամանակիս մէջ, թերեւս կա- ռենանք ըսել, թէ այդ ազօտ գիտութիւնն ալ շատ քիչերու ծանօթ է, և խաղերու նշա- նակութիւնը անծանօթ. որով և շարականաց երգեցողութիւնն՝ ըստ հաճոյս և ըստ քաղ- ցրաձայնութեան երգողին կը կատարուի:

Իրաց այս պայմանին մէջ հետաքնին միտք մը ուրիշ միջոց չունի պարզելու այս կա- բեւոր և ազօտացեալ ազգային գիտութեան